

Absztrakt

A pszicholingvisztikai kutatásoknak fontos területe a szavak produkcióját leíró magyarázó modellek vizsgálata. A mentális lexikon és a nyelvtan elkülönítésén alapuló kettős modellek (vö. Pinker 1999) szerint a mentális nyelvtan a szóemlékezetet tehermentesítő kognitív rendszer, amelynek absztrakt szabályai lehetővé teszik a hatékony, de rugalmas nyelvhasználatot. Korábbi kutatások (l. pl. Németh et al. 2006) a produktív morféma szabályokba illeszthetőségére fókuszálnak, amelyek a beszélők által bejósolható nyelvtani transzformációkat helyeznek kilátásba. Ezzel együtt a kutatások nem tűnnek egységesnek a rendhagyó szavak produkcióját illetően, és többnyire kivonják azokat a szabályalapúság hatásköre alól, azonban nem tesznek különbséget az esetleges rendhagyó típusok között.

Jelen kutatásban ezért a magyar alakváltoztató névszótövek ragozását szeretném vizsgálni a mentális folyamatokkal való szorosabb összefüggésben. A kutatás ingeranyagát e szavakból álló csoportok képezik, amelyeket aszerint definiáltam, hogy milyen mentális-fonológiai műveleteket feltételezek a ragozás megvalósítása során. Ezek a következők lehetnek: törlés (pl. bokor), rövidítés (pl. kenyér), helyettesítés (pl. ajtó), csere (pl. hely), hozzáadás (pl. mű). Hipotéziseim szerint a műveletek nagyobb mennyisége lassabb reakcióidőhöz és több hibához vezet a ragozásban. A korábbi kutatásokat alapul véve (Németh et al. 2015, Lukács 2001) 26 magyar anyanyelvű felnőttel (átlagéletkoruk: 21,26 év, szórás: 1,32) végeztem kísérleti vizsgálatot 2024 márciusában, amelynek során a gyakoriság (l. Oravecz et al. 2014) és egyéb pszicholingvisztikai tényezők (pl. szóhosszúság) alapján kontrollált szótöveket a lehető leggyorsabban és pontosan többes számban kellett ragoznia a résztvevőknek. A kísérletvezérlő regisztrálta a szó megpillantásától az első kiadott beszédhangig eltelt reakcióidőt, a ragozás elvárt sikeressége pedig manuálisan került feljegyzésre. A hipotézist kovarianciaanalízissel ellenőriztem, amely a műveletek meglétének (minőségének) hatását vizsgálja a feltételezett műveletek száma által képzett csoportok mentén a fenti két függő változóra.

Az egyes rendhagyó csoportok reakcióidejének eltérése alapján alaposabban vizsgálhatóvá válhatnak az egyes rendhagyó ragozási stratégiák mögött meghúzódó esetleges kognitív műveletek. Mindez érdekes ismeretekkel szolgálhat a magyar nyelv alaktani pszicholingvisztikáját illetően, de konstruktív alapot adhat további kognitív pszichológiai és akár a nyelvközi vizsgálódások számára is, amennyiben a viselkedéses kísérleti eredmények egyéb kognitív pszichológiai mechanizmusokra (pl. a munkamemóriára) vonatkozó kutatások eredményeivel is összevethetők lehetnek a jövőben.

Lukács, Ágnes (2001): Szabályok és kivételek: a kettős modell érvényessége a magyarban. In: Pléh, Csaba & Lukács, Ágnes (szerk.): A magyar morfológia pszicholingvisztikája. Osiris Kiadó, Budapest. 119–152.

Németh, Dezső, Ivády, Rozália Eszter, Miháltz, Márton, Krajcsi, Attila, & Pléh, Csaba (2006): A verbális munkamemória és a morfológiai komplexitás. Magyar Pszichológiai Szemle, 61(2), 265-298.

Nemeth, Dezső, Janacsek, Karolina, Turi, Zsolt, Lukács, Ágnes, Peckham, Don, Szanka, Szilvia, Gazsó, Dorottya, Lovassy, Noémi, & Ullman, Michael T. (2015): The production of nominal and verbal inflection in an agglutinative language: Evidence from Hungarian. PloS one, 10(3), e0119003.

Oravecz, Csaba, Váradi, Tamás & Sass, Bálint (2014): The Hungarian Gigaword Corpus. In: Proceedings of LREC 2014.

Pinker, Steven (1999): Words and rules: The ingredients of language. Basic Books, New York.